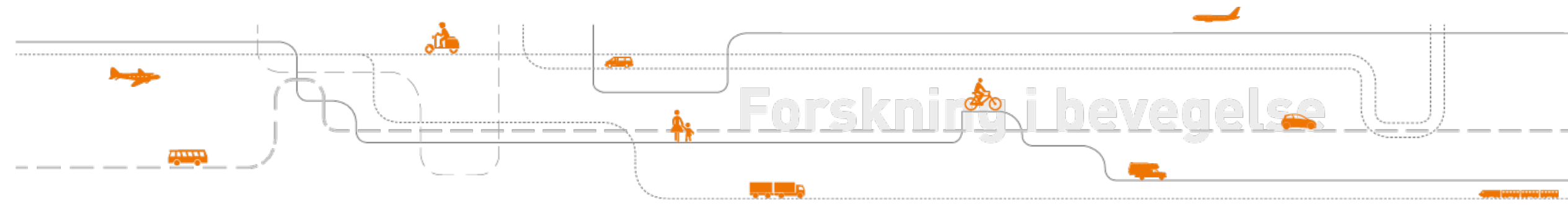

Geografiske fordelingsvirkninger og store statlige investeringer (foreløpige resultater)

Askill Harkjerr Halse (ash@toi.no), Wiljar Hansen og Frants Gundersen
Forum for Statens prosjektmodell, 20. november 2023

Innledning

- Fordelingsvirkninger spiller en uklar rolle ved store statlige investeringer
- Andre hensyn enn lønnsomhet trolig avgjørende (Eliasson mfl., 2015; Ydersbond mfl., 2023). Men hvilke?
- Økt politisk konflikt knyttet til sentrum-periferi-sillet og økonomisk ulikhet
  - *Bosetting i distriktene har også et sikkerhetspolitisk aspekt*

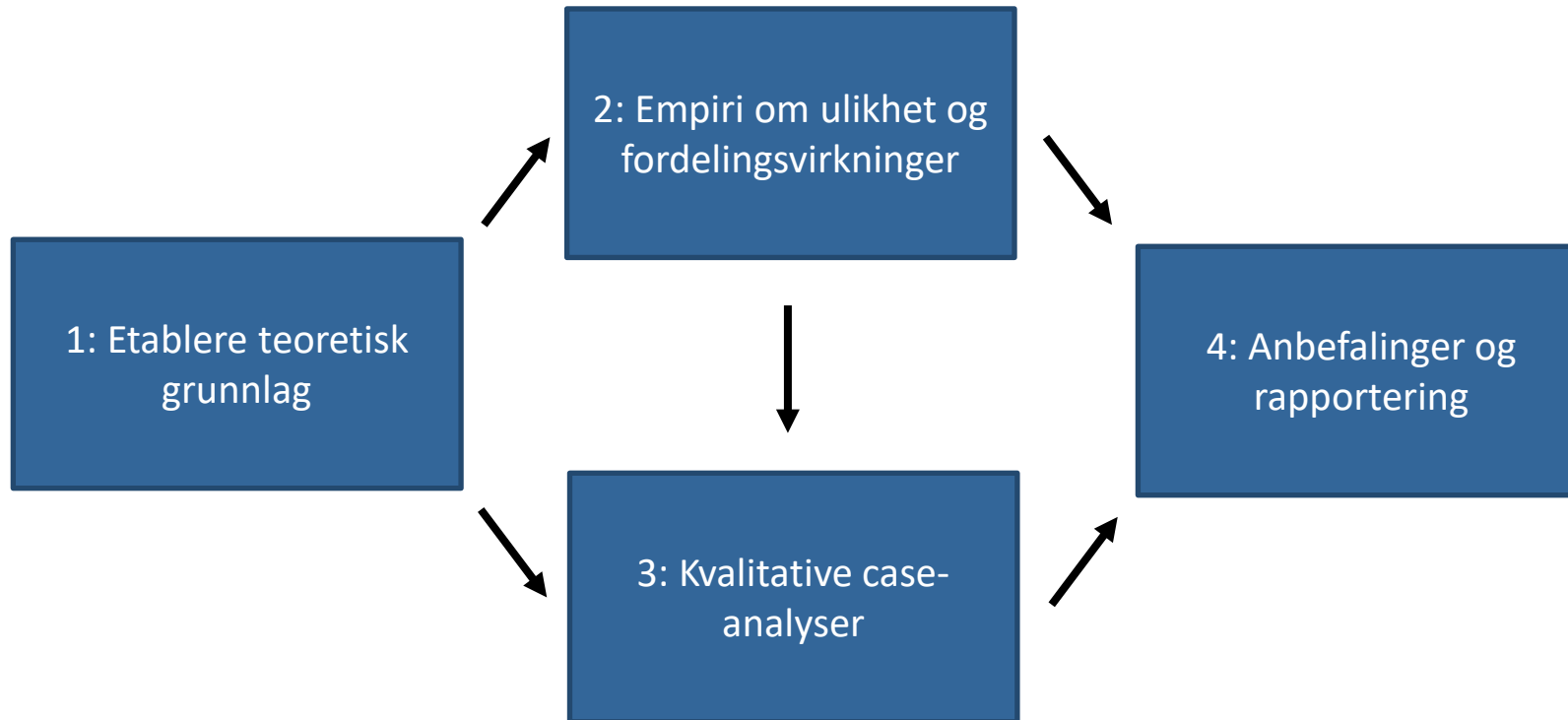
Formål med prosjektet

«Hvordan kan geografiske fordelingsvirkninger beskrives i Statens prosjektmodell?»

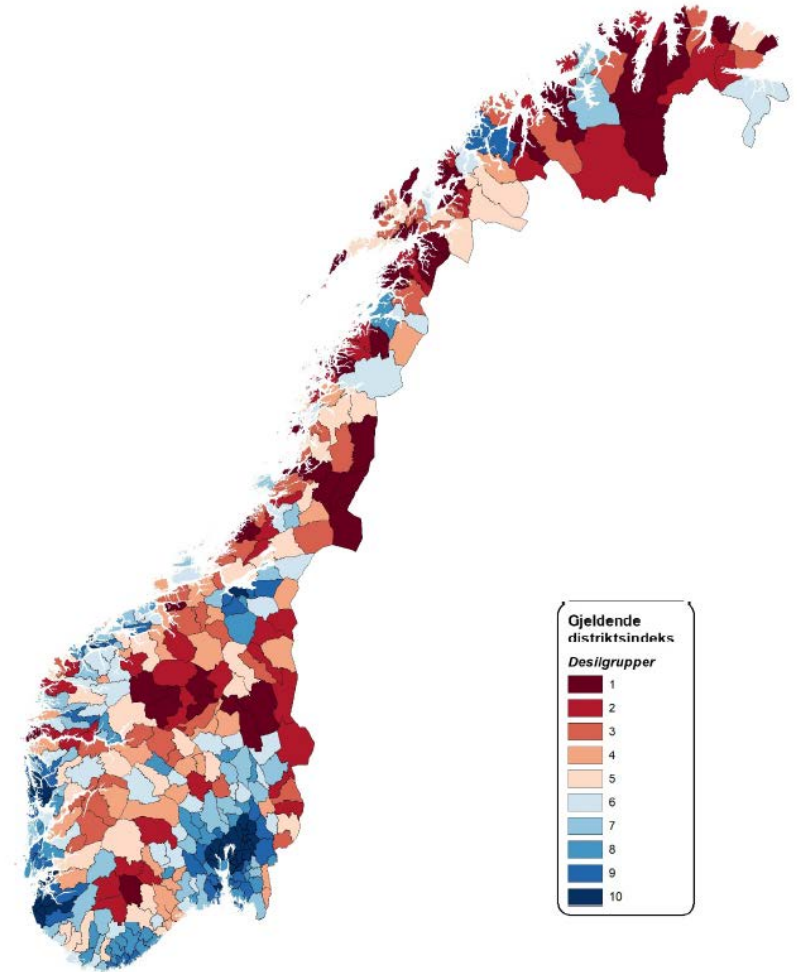
1. Hvilken type ulikhet og hvilke fordelingsvirkninger er særlig relevante?
  - *Samsvarer disse med de virkningene som typisk inngår i den samfunnsøkonomiske analysen?*
2. Hvor stor er den geografiske ulikheten på ulike nivåer og langs ulike dimensjoner, og hva er de geografiske fordelingsvirkningene av offentlige investeringer?
3. Hvordan og hvor grundig beskrives geografiske fordelingsvirkninger i KVU/KS1?
4. I hvilke typer prosjekter er geografiske fordelingsvirkninger særlig relevante, hvordan kan de synliggjøres, og hvordan vil de eventuelt kunne påvirke beslutningene?
  - *Hvordan bør disse virkningene følges opp og evalueres i ettertid?*
5. I hvilken grad kan store statlige investeringer i seg selv utløse geografiske fordelingsvirkninger, og i hvilken grad avhenger dette av at supplerende virkemidler?

Formål med prosjektet

Bakgrunn og dagens praksis

- Fordelingsvirkninger skal omtales «der det er relevant» (R-109; DFØ, 2023)
- Kan bidra til mer transparente prioriteringer (Halse 2019)
- Verktøy for visualisering av geografiske fordelingsvirkninger av samferdselsprosjekter (Berg mfl. 2021, Midttømme mfl. 2022)

- Høyere ambisjonsnivå i den siste Distriktsmeldinga fra KMD: Øke folketallet i distriktskommunene
- Distriktsindeksen angir målgruppa for distriktspolitikken

Hva ønsker vi å måle?

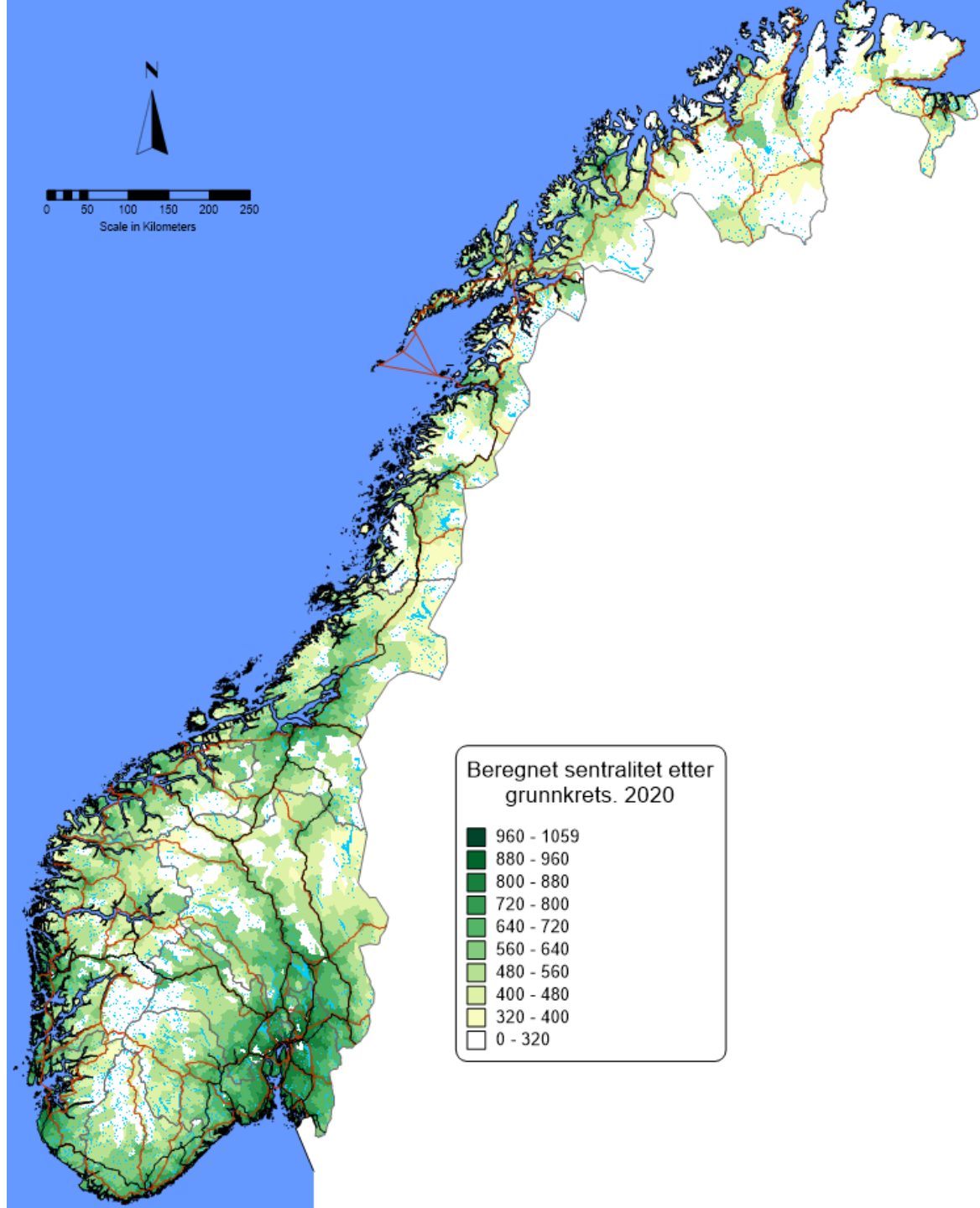
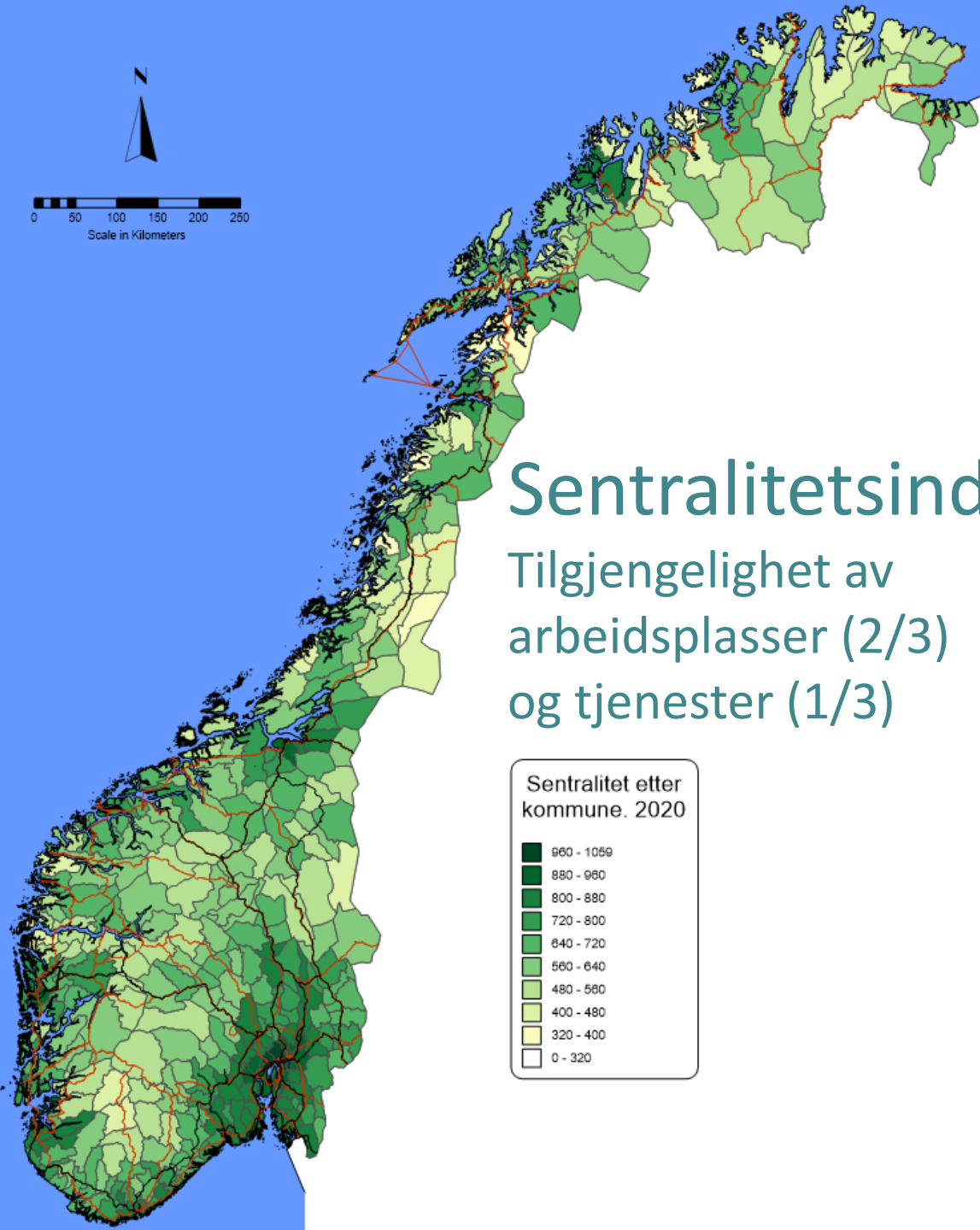
- Mange klassifiseringer er på kommunenivå, f.eks. distrikts- og sentralitetsindeksene
- Storbritannia: Store forskjeller internt i byer og regioner (UK Government, 2022)
- Er det innbyggerne eller området vi vil løfte?

Geografiske fordelingsvirkninger kan være relevante på to ulike nivåer:

1. I valget mellom ulike konsepter for et gitt prosjekt **Lokalt eller regionalt**
2. I valget mellom å investere eller velge nullalternativet (Volden mfl., 2023) og når en prioriterer mellom prosjekter (porteføljestyring) **Regionalt**

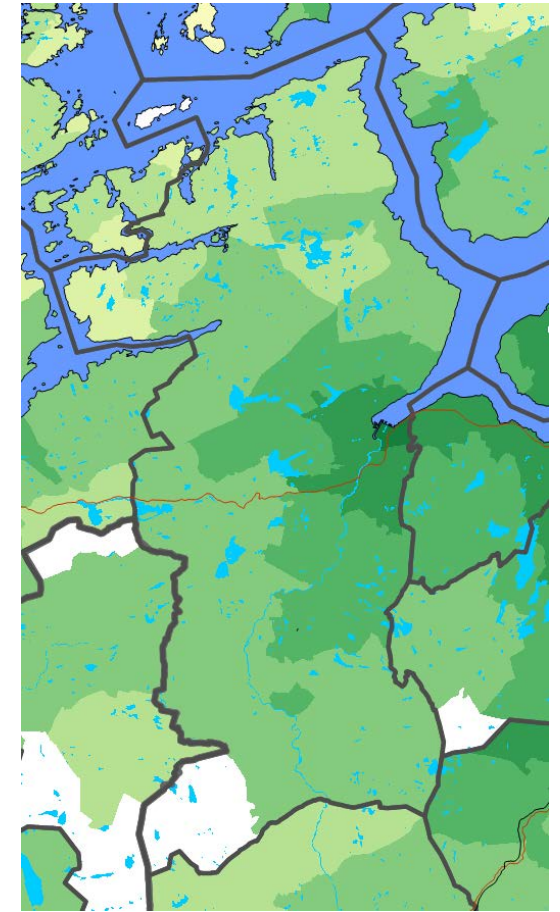
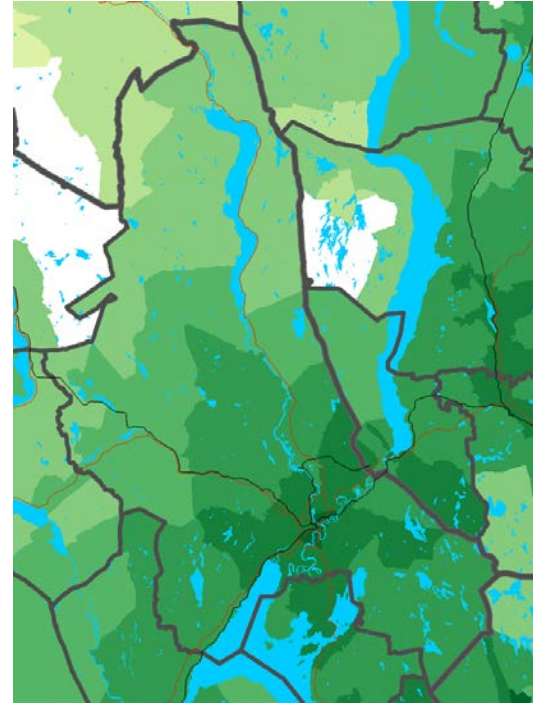
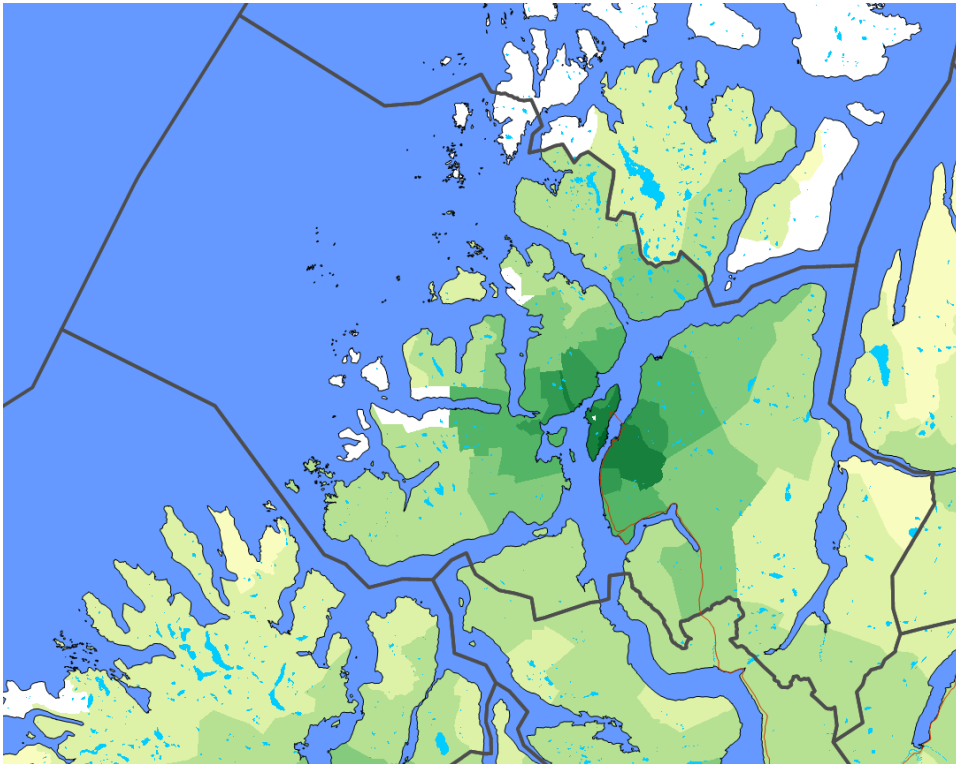
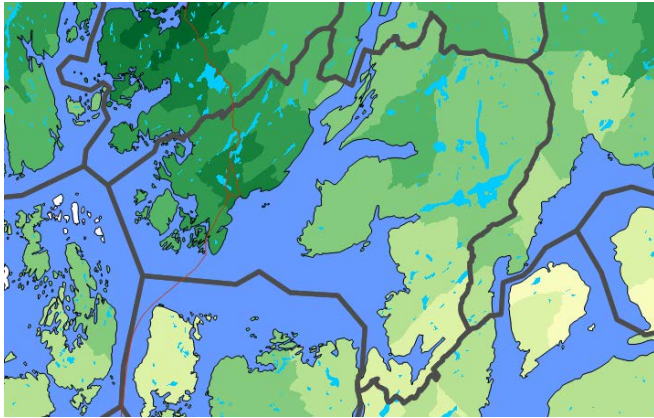
Tilgjengelighet (accessibility)

- Hvor lett er det for folk å komme seg dit de trenger å være og få tilgang til de tjenestene de trenger eller ønsker
  - *Tilgjengelighet: Potensiale for mulig interaksjon (Hansen 1959)*
  - *Folks mulighet til å nå varer, tjenester og aktiviteter (Litman 2017)*
- Kan brukes både til å måle eksisterende ulikhet og fordelingsvirkninger av tiltak
- Relevant både for samferdselsinvesteringer og andre store statlige investeringer
  - *Bør ta hensyn til kvalitet på de aktuelle tjenestene*
- Samsvarer med trafikanntnytt, gitt noen forutsetninger (Eliasson 2020)
- Også sentralt i litteraturen om regional utvikling og ringvirkninger

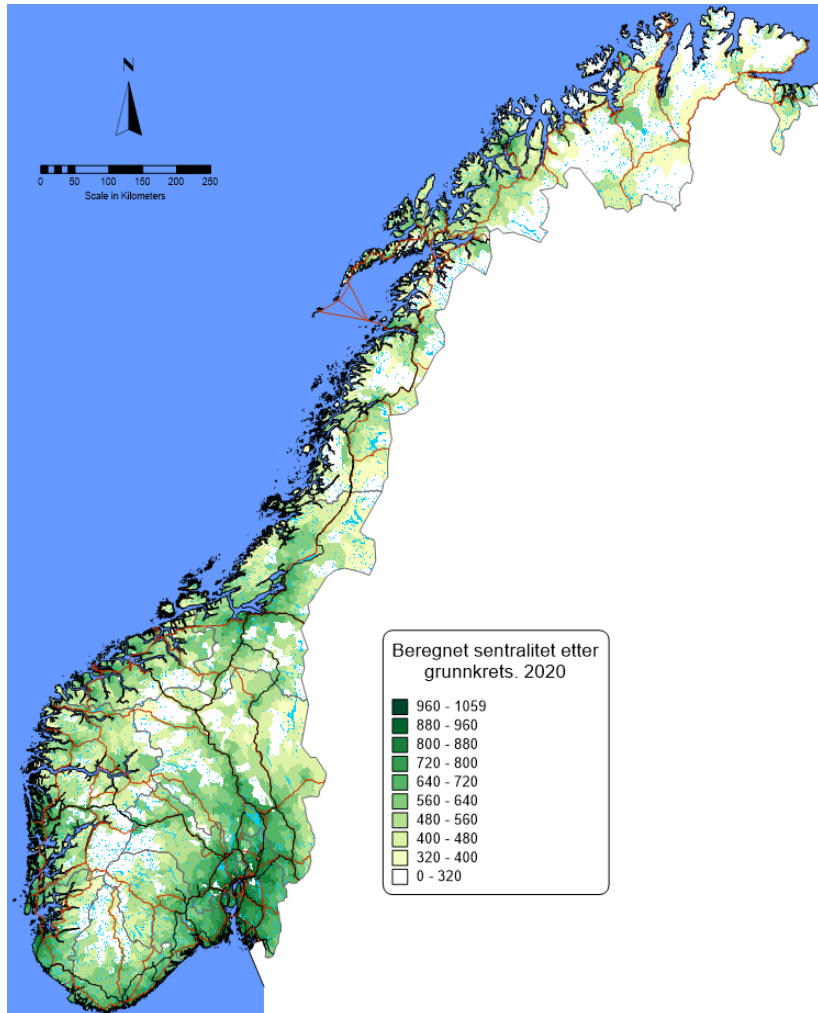

Sentralitetsindeks innen kommuner

Tilgjengelighet og ulikhet

- Ulikhet i tilgjengelighet: Gini-koeffisient e.l.
- Må gjøre valg om
  - *Avgrensing av analyseområde (region, hele landet?)*
  - *Geografisk oppløsning (f.eks. grunnkrets)*
- Hva skjer hvis vi flytter tjenester eller arbeidsplasser til områder med lavere tilgjengelighet? (F.eks. flytte NTNU i Trondheim til Hommelvik)
  - *Økt tilgjengelighet lokalt*
  - *Lavere tilgjengelighet i storbyen*
  - *... men også lavere tilgjengelighet i andre omegnskommuner*

Analyser av case

1. Har målene og begrunnelsen for prosjektet aspekter som kan knyttes til geografiske fordelingsvirkninger?
2. Er geografisk lokalisering av tiltaket en del av konseptvalget?
3. Består de foreslåtte konseptene av pakker av tiltak som supplerer hverandre, inkludert andre tiltak enn store investeringer?
4. Inkluderer KVVU en omtale og analyse av fordelingsvirkninger?
5. Inkluderer KS1 en omtale og analyse av fordelingsvirkninger?
6. Er geografiske fordelingsvirkninger relevante for dette prosjektet?
7. Kan virkningene analyseres og tallfestes?
8. Hvordan vil de geografiske fordelingsvirkningene påvirke en eventuell investeringsbeslutning dersom de blir vektlagt?
9. Kan de ønskete geografiske fordelingsvirkningene oppnås mer effektivt med andre tiltak?

Utvalg av prosjekter

- E18 Langangen–Grimstad (2009)
- Nasjonalmuseet (2009)
- Transportløsning veg/bane Trondheim–Steinkjer (2012)
- Ocean Space Centre (2013)
- E6 Høybuktmoen–Kirkenes (2016)
- Fremtidig rettsbygning i Bergen (2017)
- Transportløsning Oslo–Jaren–Gjøvik–Moelv (2018)
- KVU veibruksavgift og bompenger trinn 1 (2023)

KS-rapporter

På denne siden vil du finne en oversikt over ferdige kvalitetssikringsrapporter, med lenke til selve rapporten i de tilfeller der denne er offentlig tilgjengelig. Oversikten er ennå ikke helt komplett. Prosessen knyttet til offentliggjøring av tidligere graderte rapporter (avgradering) er noe tidkrevende, men vår ambisjon er at de aller fleste rapportene etter hvert vil være åpent tilgjengelig på denne siden. Hvis det er en rapport du savner så ta kontakt med oss.

KS1 Kvalitetssikring av konseptvalg

Prosjektnavn	Årstall for rapport	Ansvarlig departement
Nasjonal skytjeneste	2023	Justis- og beredskapsdepartementet
KS1 trinn 1 av «KVU veibruksavgift og bompenger trinn 1»	2023	Samferdselsdepartementet
Erstatning for feltvogn Mercedes-Benz	2022	Forsvarsdepartementet
Troll forskningsstasjon	2022	Klima- og miljødepartementet
Modernisering av IKT i utlendingsforvaltningen	2022	Justis- og beredskapsdepartementet
Blålys i mobilnettene - fremtidig løsning for nød- og beredskapskommunikasjon	2021	Justis- og beredskapsdepartementet
Kongsvingerbanen	2021	Samferdselsdepartementet
Hovedbanen Nord	2021	Samferdselsdepartementet
Norges musikkhøgskole	2021	Kunnskapsdepartementet
Behandling av brukt norsk reaktorbrensel	2021	Nærings- og fiskeridepartementet
NAV: Flere i arbeid - enklere, raskere, bedre	2021	Arbeids- og sosialdepartementet
Nettdekning langs jernbanen	2021	Samferdselsdepartementet
Rv 19 Moss	2021	Samferdselsdepartementet
Godsterminalstruktur i Oslofjordområdet	2020	Samferdselsdepartementet
Hammerfest lufthavn	2020	Samferdselsdepartementet
Orkdalsregionen	2020	Samferdselsdepartementet
Vegforbindelser øst for Oslo	2020	Samferdselsdepartementet
Bergen politihus	2020	Justis- og beredskapsdepartementet
Brukervennlige registertjenester	2020	Nærings- og fiskeridepartementet
Skatteetatens utredning om ny innkreivingsløsning for etaten	2020	Finansdepartementet
Bodø lufthavn	2020	Samferdselsdepartementet
Stridsvognkapasitet i hæren	2019	Forsvarsdepartementet
Trinn 2 fremtidig rettsbygning Bergen	2019	Justis- og beredskapsdepartementet
Nasjonal løsning for kommunal helse- og omsorgstjeneste	2018	Helse- og omsorgsdepartementet
Ocean Space Centre (supplerende analyse)	2018	Nærings- og fiskeridepartementet

Utvalg av prosjekter

- E18 Langangen–Grimstad (2009)
- Nasjonalmuseet (2009)
- Transportløsning veg/bane Trondheim–Steinkjer (2012)
- Ocean Space Centre (2013)
- E6 Høybukta–Kirkenes (2016)
- Fremtidig rettsbygning i Bergen (2017)
- Transportløsning Oslo–Jaren–Gjøvik–Moelv (2018)
- KVU veibruksavgift og bompenger trinn 1 (2023)

3 «korridorprosjekter»

3 byggprosjekter

1 lokalt havn + vei

1 nasjonalt

FORELØPIGE RESULTATER

Inkluderer KVVU og KS1 en omtale og analyse av fordelingsvirkninger?

Prosjekt	Vurdering KVVU	Vurdering KS1
Langangen–Grimstad	I noen grad	I liten grad
Nasjonalmuseet	I svært liten grad	I svært liten grad
Trondheim–Steinkjer	I noen grad	I noen grad
Ocean Space Centre	I svært liten grad	I svært liten grad
Høybukthmoen–Kirkenes	I liten grad	I svært liten grad
Rettsbygning Bergen	I liten grad	I svært liten grad
Oslo–Gjøvik	I noen grad	I liten grad
Veibruksavgift og bompenger	I noen grad	I stor grad

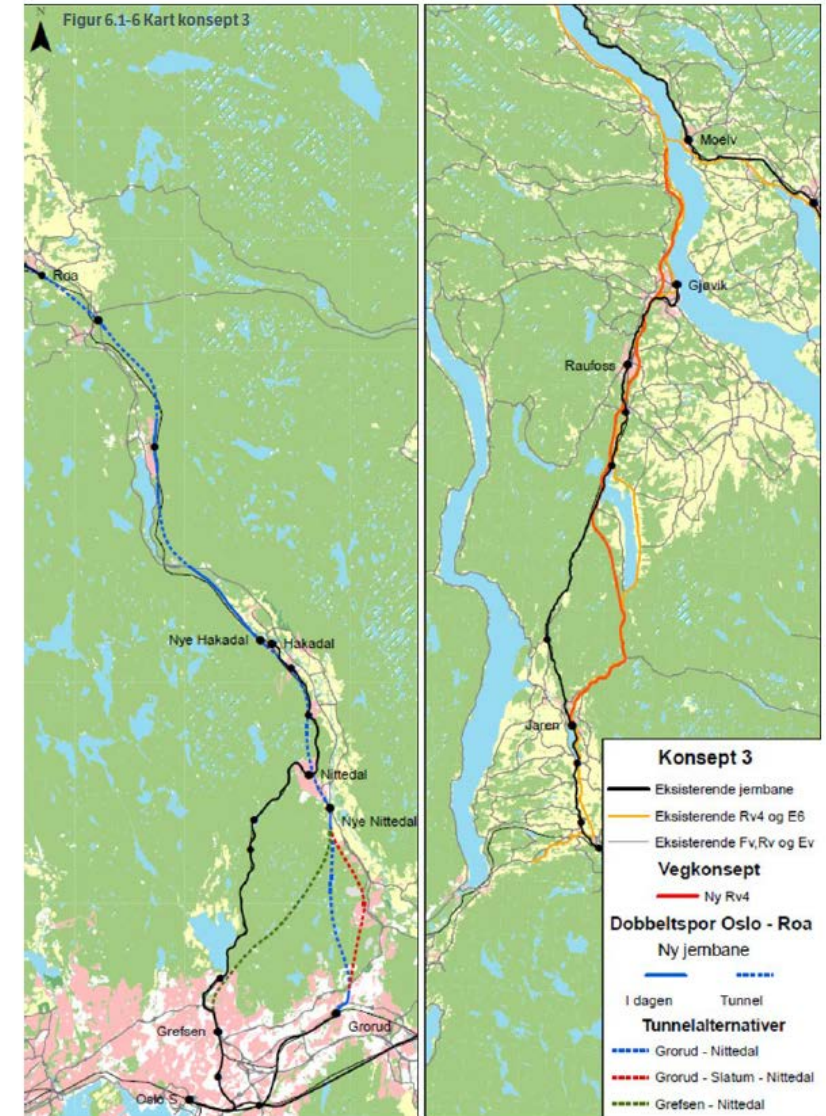
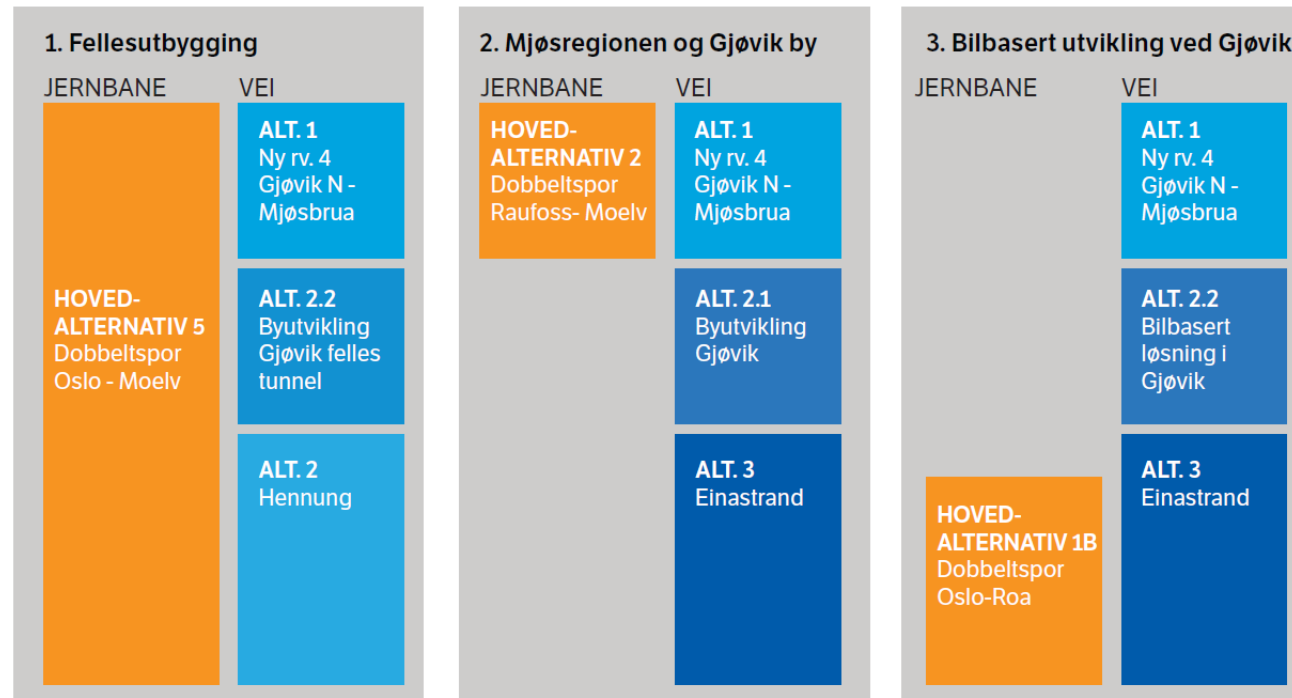
Er geografisk lokalisering en del av konseptvalget?

Prosjekt	Vurdering
Langangen–Grimstad	I liten grad
Nasjonalmuseet	I svært liten grad
Trondheim–Steinkjer	I liten grad
Ocean Space Centre	I svært liten grad
Høybukthoen–Kirkenes	I liten grad
Rettsbygning Bergen	I svært liten grad
Oslo–Gjøvik	I noen grad
Veibruksavgift og bompenger	I noen grad

KVU transportsystemet Oslo– Jaren–Gjøvik–Moelv

Figur 6-1 Gjennomgående konsepter

Er geografiske fordelingsvirkninger relevante for prosjektet?

Prosjekt	Vurdering
Langangen–Grimstad	I noen grad
Nasjonalmuseet	I liten grad
Trondheim–Steinkjer	I noen grad
Ocean Space Centre	I liten grad
Høybukthoen–Kirkenes	I noen grad
Rettsbygning Bergen	I liten grad
Oslo–Gjøvik	I stor grad
Veibruksavgift og bompenger	I noen grad

Diskusjon og konklusjon

- Geografisk fordeling kan være relevant både for valg av konsept og porteføljestyring
  - Ulikhet i tilgjengelighet gir et grunnlag for å vurdere geografiske fordelingsvirkninger
  - Må velge tilgjengelighetsmål, analyseområde og geografisk oppløsning
  - Geografisk lokalisering er i stor grad gitt i de casene vi har sett på
-
- Bør geografisk omfordeling i større grad inngå i begrunnelsen for prosjektene?
  - I hvilken grad bør en utforme konsepter med ulik geografisk profil?

Referanser

Berg, M., Vennemo, H., Strøm, V. og Furuholmen, J. (2021). *Geografiske fordelingsvirkninger av transportinvesteringer*, Vista-rapport 2021-50

DFØ (2023). *Veileder i samfunnsøkonomiske analyser*. Direktoratet for økonomistyring.

Eliasson, J. (2020). *Reconciling Accessibility Benefits with User Benefits*, International Transport Forum Discussion Papers, No. 2020/21, OECD Publishing, Paris.

Eliasson, J., Börjesson, M., Odeck, J., & Welde, M. (2015). Does benefit–cost efficiency influence transport investment decisions? *Journal of Transport Economics and Policy*, 49(3), 377-396.

Halse (2019). *Samfunnsøkonomisk lønnsomhet og hensynet til geografisk fordeling*. TØI-rapport 1739/2019. Transportøkonomisk institutt

Hansen, W. G. (1959). How accessibility shapes land use. *Journal of the American Institute of Planners*, 25(2), 73-76.

Litman, T. (2017). *Evaluating accessibility for transport planning*. Victoria, BC, Canada: Victoria Transport Policy Institute.

Midttømme, K., Seeberg, A, Rødal, M. og Ulstein, H. (2022). *Vurdering og testing av modell for geografiske fordelingsvirkninger av NTP-prosjekter*. Menon-publikasjon nr. 155/2022

UK Government (2022). *Levelling up the United Kingdom*. Policy paper.

Ydersbond, I. M., Tveit, A. K., Christensen, T. & Halse, A. H. (2023). *Topp-politikers bruk av beslutningsgrunnlaget for store statlige investeringer*. Concept-rapport nr. 72, Ex ante akademisk forlag.

EKSTRAMATERIALE

Har målene og begrunnelsen for prosjektet aspekter som kan knyttes til geografiske fordelingsvirkninger?

Prosjekt	Vurdering
Langangen–Grimstad	I noen grad
Nasjonalmuseet	
Trondheim–Steinkjer	I liten grad
Ocean Space Centre	I svært liten grad
Høybukthoen–Kirkenes	I noen grad
Rettsbygning Bergen	I liten grad
Oslo–Gjøvik	I stor grad
Veibruksavgift og bompenger	I noen grad

Består de foreslåtte konseptene av pakker av tiltak som supplerer hverandre, også andre tiltak enn investeringer?

Prosjekt	Vurdering
Langangen–Grimstad	I liten grad
Nasjonalmuseet	I svært liten grad
Trondheim–Steinkjer	I liten grad
Ocean Space Centre	I liten grad
Høybukthoen–Kirkenes	I liten grad
Rettsbygning Bergen	I svært liten grad
Oslo–Gjøvik	I liten grad
Veibruksavgift og bompenger	I noen grad

Kan virkningene analyseres og tallfestes?

Prosjekt	Vurdering
Langangen–Grimstad	I stor grad
Nasjonalmuseet	I noen grad
Trondheim–Steinkjer	I stor grad
Ocean Space Centre	I liten grad
Høybukthoen–Kirkenes	I liten grad
Rettsbygning Bergen	I liten grad
Oslo–Gjøvik	I stor grad
Veibruksavgift og bompenger	I stor grad